

Wyparcie papierosów przez snus w Norwegii: rewolucja konsumencka i innowacje produktowe

Wprowadzenie

Choć sąsiednia Szwecja stała się jednym z najstłynniejszych przykładów redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu na świecie, Norwegia również była świadkiem gwałtownego spadku odsetka palaczy, co wiązało się z gwałtownym wzrostem popularności bezpieczniejszych wyrobów nikotynowych. Snus jest obecnie najbardziej rozpowszechnionym wyrobem tytoniowym w tym kraju, a niniejszy dokument informacyjny analizuje historię jego sukcesu.

gsth.org

[@globalstatethr](https://twitter.com/globalstatethr)

[@gsth](https://www.youtube.com/channel/UCgsth)

Jak przedstawia się historia stosowania wyrobów tytoniowych w Norwegii?

Tytoń pali się w Norwegii od XVI wiekuⁱ, choć masowaularyzacja papierosów miała miejsce dopiero na początku XX wieku.ⁱⁱ Odsetek osób codziennie sięgających po papierosy osiągnął w tym kraju najwyższy poziom w latach 50. ubiegłego wieku w przypadku mężczyzn (65%), a w przypadku kobiet w latach 70. (37%).ⁱⁱⁱ

Jednak historia stosowania niepalnych wyrobów tytoniowych w Norwegii jest równie długa. Najbardziej znanym przykładem tego typu produktów jest **snus** – doustny wyrób tytoniowy zażywany w kraju od ponad 200 lat. Jego nazwa pochodzi od szwedzkiego słowa oznaczającego tabakę. Snus to bezpieczniejszy wyrób nikotynowy wytwarzany ze zmieszanych liści tytoniu z solą i wodą. Może również zawierać aromat dymu tytoniowego klasy spożywczej lub inne aromaty. Umieszcza się go pod górną wargą i sprzedaje w saszetkach przypominających torebki herbaty (snus porcjowany) lub na wagę.

Stosowanie snusu nie wiąże się ze spalaniem tytoniu, co eliminuje wiele zagrożeń kojarzonych z papierosami. Snus zawiera niższe stężenie całej gamy substancji toksycznych występujących w dymie papierosowym, w tym nitrozoamin specyficznych dla tytoniu, które są jednym z głównych czynników rakotwórczych, na które narażeni są palacze.^{iv}

Od II wojny światowej snus jest w Norwegii najpopularniejszym rodzajem bezdymnego wyrobu tytoniowego. Wcześniej natomiast chętniej sięgano po tytoń do żucia, którego udział w rynku sięgał 60%.^v Choć sprzedaż snusu została zakazana w całej UE od 1992 roku, z wyjątkiem Szwecji, wciąż można go legalnie kupić w Norwegii, ponieważ nie jest ona państwem członkowskim.

gsthr.org

@globalstatethr

@gsthr

Jaki wpływ na zdrowie Norwegów wywiera palenie?

Pomimo faktu, że popularność papierosów spada od ponad 50 lat, badanie z 2015 r. wykazało, że palenie nadal odpowiada za 20% wszystkich przedwczesnych zgonów Norwegów przed 70. rokiem życia.^{vi} Inne badania z tego samego roku oszacowały, że około 6300 osób umierało każdego roku z powodu chorób związanych z paleniem tytoniu.^{vii} Ustalono, że w 2009 roku palenie tytoniu było przyczyną około 13% zgonów Norwegów w wieku powyżej 35 lat.^{viii} I chociaż wskaźniki umieralności na raka płuc u mężczyzn spadają od 2011 r., u kobiet wciąż rosły jeszcze w 2013 r.^{ix}, a w 2018 r. osiągnęły najwyższy poziom.^x Badanie wykazało również, że ponad 8 na 10 przypadków raka płuc w Norwegii dałoby się uniknąć, gdyby kobiety nie sięgały po papierosy.^{xi}

Jakie działania podjęto w celu rozwiązania problemu stosowania wyrobów tytoniowych w Norwegii?

W połowie lat 60. ubiegłego wieku norweski parlament zaczął rozważać możliwe sposoby ograniczenia szkodliwego wpływu palenia tytoniu na zdrowie. Owocem tych wysiłków była ustawa tytoniowa *Lov om vern mot tobakksskader (tobakksskadeloven)*, która weszła w życie w 1975 roku. Od tamtej pory Norwegia jest liderem w zakresie ograniczania konsumpcji tytoniu.^{xii} Ministerstwo Zdrowia Norwegii podaje na swojej stronie internetowej, że kraj ten „uważany jest za państwo o restrykcyjnym ustawodawstwie dotyczącym tytoniu”^{xiii} i znajduje się w pierwszej piątce w Europie pod względem ograniczania konsumpcji tytoniu.^{xiv}

Ustawa z 1975 roku wprowadziła między innymi wymóg umieszczania obowiązkowych ostrzeżeń o szkodliwości dla zdrowia na wszystkich wyrobach tytoniowych i wprowadziła zakaz sprzedaży tych produktów osobom poniżej 16. roku życia. W tamtym momencie Norwegia stała się również jednym z pierwszych państw, w których wprowadzono zakaz reklamy wyrobów tytoniowych.^{xv}

W 1988 r. norweski parlament uchwalił nowelizację ustawy tytoniowej, która zakazywała palenia w miejscach publicznych, a także w pracy, co objęło pomieszczenia służbowe, w których gromadzą się co najmniej dwie osoby.^{xvi} W następnym roku wprowadzono ogólny zakaz importu i sprzedaży wszelkich nowatorskich wyrobów tytoniowych i nikotynowych, choć warto zaznaczyć, że nie obejmował on snusu. W ciągu kolejnych kilku lat wprowadzono ograniczenia dotyczące palenia w restauracjach, barach i kawiarniach (od tej pory było ono dozwolone tylko w dwóch trzecich tego rodzaju miejsc), zaostrzono ustawę tytoniową, aby zagwarantować, że wyroby tytoniowe, w tym snus, będą mogły być kupowane wyłącznie przez osoby w wieku co najmniej 18 lat, a także uruchomiono bezpłatną linię wsparcia dla osób rzucających palenie.

W 2004 r. Norwegia stała się drugim państwem, po Irlandii, które wprowadziło ogólnokrajowy zakaz palenia. Oznaczało to, że palenie zostało zakazane zarówno w miejscach pracy, jak i w miejscach publicznych,^{xvii} z wyjątkiem niektórych prywatnych klubów, w których nie podaje się jedzenia.^{xviii} Należy dodać, że stosowanie e-papierosów podlega obecnie takim samym ograniczeniom jak palenie, co obejmuje zakaz zażywania wewnątrz budynku.^{xix} Norwegia była również pierwszym krajem, który ratyfikował **Ramową konwencję o ograniczeniu użycia tytoniu (FCTC)**, która weszła w życie w 2005 roku.^{xx}

Od 2010 r. wyroby tytoniowe nie mogą być już ekspozowane w punktach sprzedaży, a w 2018 r. Norwegia, jako pierwszy kraj, wprowadziła nakaz stosowania neutralnych opakowań przez producentów snusu.^{xxi} Wspomniane przepisy dotyczą tak naprawdę wszelkich

wyrobów tytoniowych, w tym papierosów, i zabraniają umieszczania na opakowaniach logo producenta oraz charakterystycznej dla niego kolorystyki. Wszystkie opakowania wyrobów tytoniowych mają teraz ustandaryzowany kolor, a nazwy marek przedstawione są w uniwersalnej kolorystyce i stylu.^{xxii} Ponadto opakowania wszystkich wyrobów tytoniowych, w tym snusu, muszą być opatrzone ostrzeżeniami informującymi o zagrożeniach dla zdrowia.^{xxiii}

Jakie bezpieczniejsze wyroby nikotynowe są dostępne w Norwegii?

Chociaż sam snus można legalnie nabyć w Norwegii, nie wszystkie bezpieczniejsze wyroby nikotynowe są dostępne w tym kraju. Obecnie wytwarzanie i wwożenie do kraju produktów niebędących „tradycyjnymi wyrobami tytoniowymi lub nikotynowymi” (do których zalicza się papierosy, cygara, cygaretki, tytoń do palenia, tytoń do żucia i snus) jest nielegalne.^{xxiv}

Wszystkie nowe produkty tytoniowe i nikotynowe muszą zostać zatwierdzone do sprzedaży przez Ministerstwo Zdrowia Norwegii.^{xxv} Choć do Ministerstwa wpłynęło kilka wniosków od producentów saszetek nikotynowych i podgrzewanych wyrobów tytoniowych, to w momencie powstawania niniejszej publikacji żaden z nich nie został jeszcze zatwierdzony, co oznacza, że są one de facto zakazane w Norwegii.^{xxvi} Wnioski dotyczące saszetek nikotynowych zostały odrzucone z powodu obaw, że tego typu produkty mogą być kuszące dla młodzieży.^{xxvii} Jednak ze względu na lukę prawną saszetki nikotynowe zawierające niewielką ilość tytoniu są w stanie obejść przepisy, które normalnie uniemożliwiałyby zaimportowanie ich do kraju.^{xxviii} Tego rodzaju saszetki można kupić legalnie, ponieważ podlegają one obowiązującym norweskim przepisom, które zezwalają na sprzedaż snusu.

Sytuacja z e-papierosami jest nieco bardziej skomplikowana. Obecnie w Norwegii obowiązuje zakaz importu, produkcji i sprzedaży e-papierosów zawierających nikotynę,^{xxix} co bezpośrednio wynika z przepisów uchwalonych w 1989 roku, które zabraniają wprowadzania na rynek nowych produktów nikotynowych i tytoniowych.^{xxx} Taki stan utrzymuje się do dziś, mimo że norweski parlament głosował za zniesieniem zakazu e-papierosów w 2016 r., a zmiana ta miała wejść w życie równolegle z planowanym przyjęciem przez Norwęgę unijnej dyrektywy tytoniowej TPD. Opóźnienie wdrożenia wynika z konieczności uprzedniego podjęcia negocjacji w sprawie TPD w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (w kwestii porozumienia w sprawie stosunków na rynku wewnętrznym, gdzie jedną stroną jest Norwegia, Islandia i Lichtenstein, a drugą UE), co jeszcze nie miało miejsca. Ogólny zakaz importu i sprzedaży nowatorskich wyrobów tytoniowych i nikotynowych został, technicznie rzecz biorąc, zniesiony w lipcu 2021 r. i zastąpiony systemem udzielania zezwoleń opartym w dużej mierze na art. 19 dyrektywy TPD, ale ponieważ jest to rozwiązanie przejściowe, zakaz sprzedaży e-papierosów zawierających nikotynę pozostał w mocy.^{xxxi}

Ma się to zmienić w 2025 roku, kiedy to spodziewane wdrożenie dyrektywy TPD będzie wiązało się z wejściem w życie nowych przepisów, które zalegalizują sprzedaż e-papierosów zawierających nikotynę.^{xxxii,xxxiii} Zgodnie z przyjętymi przepisami producenci i importerzy będą musieli rejestrować swoje wyroby w Urzędzie ds. Produktów Lekniczych i Wyrobów Medycznych (Direktoratet for medisinske produkter) na sześć miesięcy przed wprowadzeniem ich do sprzedaży na terenie Norwegii.^{xxxiv} Te zmiany będą również oznaczać, że e-papierosy będą musiały mieć ustandaryzowane opakowania.

Pomimo dalszego obowiązywania zakazu stosowania e-papierosów zawierających nikotynę w Norwegii stosunkowo niewielka liczba krajowych sklepów w tym państwie ma w ofercie urządzenia i liquidy do e-papierosów niezawierające nikotyny. Do niedawna można było

sprzedawać e-papierosy bez nikotyny w całej gamie smaków, w tym owocowych, kawowych i deserowych. Jednak od lipca 2024 r., w ramach zmian w ustawie o szkodliwości tytoniu, zakazano sprzedaży jakichkolwiek e-papierosów o smaku innym niż tytoniowy, a przepisy te będą miały również zastosowanie do e-papierosów zawierających nikotynę, gdy tylko będzie można je już legalnie kupować w Norwegii. Jest to o tyle istotne, że około 80% osób stosujących e-papierosy preferuje smaki, które zostały objęte zakazem.^{xxxv}

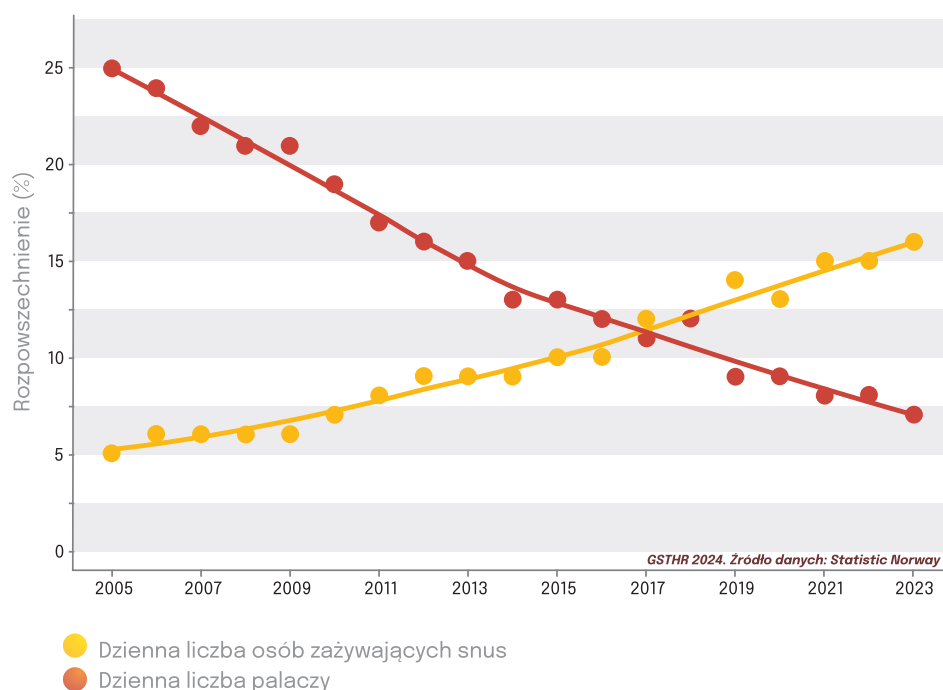
O ile jednak Norwegowie nie mogą stosować e-papierosów zawierających nikotynę do celów rekreacyjnych, wolno im legalnie importować je z zagranicy na własny użytek jako środek wspomagający w rzucaniu palenia.^{xxxvi} Szacuje się, że 80% e-papierosów stosowanych przez Norwegów pochodzi z importu – kupowane są u zagranicznych sprzedawców detalicznych i w sklepach internetowych.^{xxxvii} Według doniesień po e-papierosy sięga ok. 150 tys. osób, a 97% z nich to obecni lub byli palacze.^{xxxviii} Inne badania przeprowadzone przez Norweski Instytut Zdrowia Publicznego (Folkehelseinstituttet) wykazały, że w latach 2017–2022 0,9% osób w wieku 16–74 lat stosowało e-papierosy codziennie, a 2% – tylko okazjonalnie.^{xxxix}

Jaki odsetek osób dorosłych zażywa snus i jak zmienił się odsetek palaczy?

Dane norweskiego urzędu statystycznego pokazują, że rosnąca popularność snusu w ciągu ostatnich kilku dekad zbiegła się w czasie z drastycznym spadkiem liczby palaczy w tym kraju. W 2023 r. tylko 7% Norwegów w wieku od 16 do 74 lat paliło codziennie, co obejmowało zaledwie 3% osób w wieku od 16 do 24 lat.^{xl} A choć 12% kobiet w wieku 55–64 lat i 14% mężczyzn w tej samej grupie wiekowej nadal pali, wśród młodszych Norwegów prawie nie ma palaczy. Tylko 2% kobiet w wieku 16–34 lat i tylko 4% mężczyzn w wieku 16–24 lat paliło papierosy na co dzień w 2023 roku.

Dla porównania czterdzieści lat temu, kiedy paliła prawie połowa dorosłych, odsetek osób palących codziennie był sześciokrotnie wyższy. W 1973 roku 42% Norwegów w wieku od 16 do 74 lat paliło codziennie, co obejmowało 50% osób w wieku 25–34 lat. Wskaźnik ten wzrósł do 59% w przypadku mężczyzn w wieku 45–54 lat i 46% w przypadku kobiet w wieku 25–34 lat.

Odsetek palaczy i osób zażywających snus w Norwegii, lata 2005–2023

gsthr.org

@globalstatethr

@gsthr

W kwestii zażywania snusu odnotowano istotne zmiany w ciągu ostatnich dwóch dekad. W 2005 roku 5% Norwegów w wieku od 16 do 74 lat codziennie sięgało po snus. Do 2023 r. liczba ta wzrosła ponad trzykrotnie – w tym roku już 16% codziennie zażywało snus. Oznacza to, że obecnie snus jest dwukrotnie popularniejszy od papierosów (16% a 7%), przy czym w grupie osób w wieku 25–34 lat sięga po niego aż 34% mężczyzn i 23% kobiet.

Warto zauważyć, że w 2017 r. po raz pierwszy odnotowano większą liczbę osób codziennie sięgających po snus niż osób palących papierosy.^{xli} O ile w 2017 roku 11% Norwegów w wieku od 16 do 74 lat codziennie paliło papierosy, to aż 12% codziennie zażywało snus. Są osoby, które jednocześnie sięgają po papierosy i snus, ale taka sytuacja jest dość rzadka. Jedno z badań wykazało, że choć 6,8% mężczyzn zażywało oba te produkty zamiennie, tylko 1% zaraportowało, że robi to na co dzień.^{xlii}

Dlaczego Norwegowie coraz chętniej sięgają po snus?

W następstwie publikacji w latach 60. XX wieku raportów Lekarza Naczelnego (Surgeon General) Stanów Zjednoczonych i brytyjskiego Królewskiego Kolegium Lekarskiego (Royal College of Physicians), w których powiązano palenie tytoniu z zachorowalnością na raka płuc,^{xliii} na całym świecie rosła świadomość zagrożeń związanych z nałogiem papierosowym. W Norwegii, dzięki wczesnemu wprowadzeniu różnych środków ograniczania konsumpcji tytoniu, wrogie nastawienie do papierosów nabierało na sile już od lat 70. XX wieku, co wiązało się ze społeczno-kulturową stygmatyzacją palenia. Wraz z kolejnymi zmianami prawnymi, które weszły w życie w latach 80. i 90. i ograniczały liczbę miejsc, w których palenie było dozwolone, inny wyrób tytoniowy miał szansę stać się bezpieczniejszą i bardziej akceptowalną alternatywą dla papierosów w świadomości publicznej.

I choć snus zażywany był w Norwegii już od dawna, co oznaczało, że miał on potencjał, by zastąpić papierosy, atrakcyjniejszą alternatywą stał się dopiero pod koniec lat 90. ubiegłego wieku, gdy na rynku pojawiły się mniej szkodliwe formy tego produktu. Szczególnie zyskał na popularności, gdy pojawiły się jego wersje z niską zawartością nitrozoamin. Zmianę zaobserwowano najpierw wśród mężczyzn, choć kobiety wkrótce poszły w ich ślady. Artykuł naukowy autorstwa Ingeborg Lund i Karla Lunda z 2014 r. wykazał, że choć sprzedaż papierosów spadła wraz ze wzrostem popularności snusu, nie nastąpił wzrost ogólnej konsumpcji tytoniu, co wskazuje na „wyraźną zależność odwrotną między zażywaniem snusu a paleniem papierosów, która może mieć związek przyczynowy”.^{xliv}

Nie dość, że nowe wersje snusu miały niższą zawartość substancji rakotwórczych, takich jak nitrozoaminy specyficzne dla tytoniu i wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne, to zmieniły się również rodzaje oferowanych produktów – snus w saszetkach, który teraz cieszy się tak dużą popularnością, zaczął wypierać wersję tego produktu sprzedawaną na wagę.

^{xlv} Nowa forma snusu nie wiązała się z koniecznością wypluwania, była wygodniejsza dla użytkowników, a także oferowała szerszą gamę dodatkowych smaków. Najprawdopodobniej sprawiło to, że produkt stał się atrakcyjny nie tylko dla palaczy, ale także dla osób, które chciały zażywać nikotynę, ale wcześniej nie stosowały wyrobów tytoniowych.^{xlvi} W istocie dokument autorstwa Lund i Lund z 2014 r. sugeruje, że jednym z powodów „zwiększonego udziału snusu w rynku i spadku zainteresowania papierosami może być to, że snus jest atrakcyjny dla młodzieży zainteresowanej wyrobami tytoniowymi, która w przeciwnym razie sięgnęłaby po papierosy”.^{xlvii} W jeszcze innym artykule napisano, że „dostępność snusu mogła spowodować zmianę preferencji dotyczących tytoniu i przyczynić się do obniżenia liczby osób decydujących się na rozpoczęcie palenia wśród młodych dorosłych, w szczególności mężczyzn”.^{xlviii} Popularność saszetek ze snusem była tak duża, że do 2020 r.

snus na wagę stanowił już tylko 5% udziału w sprzedaży tego wyrobu, co stanowiło duży spadek względem 54% jeszcze w 2005 r.^{xlix}

Warto zauważyć, że wzrost popularności snusu nie miał nic wspólnego z marketingiem, ponieważ, tak jak inne wyroby tytoniowe, nie może on być reklamowany. Wynika to z przepisów, które weszły w życie w latach 70. ubiegłego wieku. Jednak jedno z badań sugeruje, że snus „okazał się realną alternatywą dla konwencjonalnych papierosów ze względu na jego zdolność do dostarczania nikotyny do organizmu bez spalania tytoniu i narażenia na toksyny zawarte w dymie, fakt, że może być stosowany w miejscach, gdzie nie wolno palić, a także konkurencyjną cenę i dostrzegany potencjał w zakresie redukcji szkód”.ⁱ Dalej czytamy, że „snus przyczynił się do ograniczenia konsumpcji papierosów za sprawą trzech mechanizmów: jako metoda rzucania palenia; jako alternatywny produkt dla nowych pokoleń młodzieży zainteresowanej wyrobami tytoniowymi, która w przeciwnym razie sięgnęłaby po papierosy; oraz jako alternatywa dla papierosów dla palaczy, którzy nie chcą lub nie są w stanie zupełnie zrezygnować z nałogu”. W miejscach, w których palenie podlega ograniczeniom lub jest zabronione, dyskretne zażywanie snusu przez palaczy może złagodzić objawy odstawienia, a być może ostatecznie zachęcić ich do całkowitego przerzucenia się z papierosów na snus.ⁱⁱ

Zwiększona dostępność snusu mogłaby obniżyć wskaźniki palenia, stanowiąc „wsparcie umożliwiające przejście na mniej szkodliwą formę uzależnienia od nikotyny”, jak sugeruje inne badanie.ⁱⁱⁱ Pojawia się tam też stwierdzenie, że to założenie jest „poparte ustaleniami sugerującymi, że snus stanowi powszechnie stosowaną i niejednokrotnie preferowaną metodę rzucania palenia oraz że zażywanie snusu może zwiększać prawdopodobieństwo udanego zerwania z tym nałogiem w porównaniu ze stosowaniem produktów leczniczych zawierających nikotynę”. Dodano, że największa grupa użytkowników snusu w kraju składa się z osób, które kiedyś paliły, a jeszcze inne badania wykazały, że „przerzucenie się na snus wydaje się być najbardziej skuteczną i efektywną metodą rzucania palenia w Norwegii”.

Snus postrzegany jest jako realne rozwiązanie dla osób palących, ponieważ dostarcza do organizmu podobną ilość nikotyny, co papierosy.ⁱⁱⁱⁱ Dla wielu osób, również młodzieży, snus może być atrakcyjniejszy niż papierosy, ponieważ pozwala przyjmować nikotynę w sposób, który nie prowadzi do wydzielania nieprzyjemnego zapachu kojarzonego z papierosami. Może również przyczynić się do ograniczenia narażenia na niskie temperatury powszechnie panujące w Norwegii, ponieważ snus można zażywać w pomieszczeniach, podczas gdy osoby palące mogą sięgać po papierosy jedynie poza obrębem barów i restauracji.

Jak wspomniano powyżej, zażywanie snusu może również prowadzić do zmniejszenia wydatków ponoszonych przez osoby palące – opakowanie snusu kosztuje około 80 koron, podczas gdy paczka 20 papierosów kosztuje około 140 koron.^{liv} Przynajmniej część przewagi cenowej snusu wynika z faktu, że wielu zażywających go Norwegów kupuje go w Szwecji, gdzie ceny są niższe. Ta presja skłoniła norweski rząd do obniżenia podatku nałożonego na snus o 25% w 2021 r., aby zmniejszyć różnicę w cenie tego produktu w obu państwach i pobudzić sprzedaż w Norwegii.^{lv}

Rząd norweski podjął zatem skuteczne kroki, by snus stał się bardziej przystępny cenowo. Warto jednak zauważyć, że w tym samym czasie oficjalnym stanowiskiem norweskiej służby zdrowia było odradzanie stosowania snusu jako środka wspomagającego rzucanie palenia. Wspomniane instytucje ostrzegały również, że snus nie jest bezpieczną alternatywą dla papierosów.^{lvi} Należy również zauważyć, że wprowadzenie jednolitych opakowań dla wszystkich wyrobów tytoniowych, co objęło również snus, stanowi kolejny przejaw szeroko zakrojonych wysiłków „w kierunku długoterminowego celu, jakim jest społeczeństwo wolne

od tytoniu”^{lvii}. Tego typu inicjatywy wydają się jednakowo traktować wszystkie wyroby tytoniowe, niezależnie od ich względnej szkodliwości. W opublikowanej przez rząd Białej Księdze na lata 2018–2019 ujawniono, że jednym z celów na rok 2021 jest „niedopuszczenie do wzrostu popularności snusu wśród młodzieży”.^{lviii}

Kluczowe wnioski

Status Norwegii jako kraju, w którym dość wcześnie wprowadzono wiele przepisów dotyczących ograniczania konsumpcji tytoniu, które są obecnie coraz powszechniejsze w całej Europie, oznaczał, że w tym państwie można było szybciej rozpocząć wysiłki na rzecz ograniczenia liczby palaczy. Rosnąca stygmatyzacja palenia przygotowała grunt pod inny wyrób, który mógł zająć miejsce papierosów – a długa kulturowa więź Norwegii ze snusem oznaczała, że miał on potencjał do odegrania tej właśnie roli. Co istotne, Norwegia nie została objęta ogólnoeuropejskim zakazem sprzedaży snusu, a wzrost popularności tego bezpieczniejszego wyrobu nikotynowego był możliwy tylko dzięki wprowadzeniu innowacji, które ograniczyły jego szkodliwość i sprawiły, że stał się łatwiejszy w użyciu, a tym samym bardziej atrakcyjny dla palaczy. Chęć przejścia na bezpieczniejszą formę przyjmowania nikotyny oraz fakt, że snus może być zażywany w miejscach, w których palenie jest zabronione, to czynniki, które przyczyniły się do wzrostu odsetka osób rezygnujących z papierosów. Zażywanie snusu prawie zupełnie wyeliminowało palenie wśród norweskiej młodzieży, a także prawdopodobnie odciągnęło od papierosów wiele osób, które w przeciwnym wypadku sięgnęłyby po papierosy. Jednak choć snus powszechnie uznawany jest za bezpieczniejszy wyrób nikotynowy, nie uzyskał on oficjalnego poparcia norweskiego rządu, któremu zależy na wyeliminowaniu wyrobów tytoniowych wszelkiego rodzaju. Choć władze w większości przypadków traktują snus w taki sam sposób, jak wyroby tytoniowe służące do palenia, klienci samodzielnie zdecydowali się na zmianę nawyków, podejmując tym samym działania z zakresu redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu – z korzyścią dla zdrowia własnego oraz osób w otoczeniu. Jak zauważa Karl Lund: „długoterminowa dostępność snusu o niskiej zawartości nitrozoaminy w Norwegii [...] stanowi doskonały przykład tego, co może się wydarzyć na rynku produktów nikotynowych, jeśli pozwolimy bezpieczniejszemu wyrobowi tytoniowemu konkurować z papierosami”.^{lix}

gsthr.org

@globalstatethr

@gsthr

- i Larsen, I. F. (1997). [Smoking and art. History of smoking in Norway in paintings]. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening: Tidsskrift for Praktisk Medicin, Ny Raekke*, 117(30), 4418–4421.
- ii Lund, K. E., Lund, M., & Bryhni, A. (2009). Tobakksforbruket hos kvinner og menn 1927–2007. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.08.0248>.
- iii Gram, I. T., Antypas, K., Wangberg, S. C., Løchen, M.-L., & Larbi, D. (2022). Factors associated with predictors of smoking cessation from a Norwegian internet-based smoking cessation intervention study. *Tobacco Prevention & Cessation*, 8, 38. <https://doi.org/10.18332/tpc/155287>.
- iv Schwarzfeld, M. (2010, wrzesień 14). *How Snus Works*. HowStuffWorks. <https://science.howstuffworks.com/snus.htm>.
- v Lund, K. E., & McNeill, A. (2013). Patterns of Dual Use of Snus and Cigarettes in a Mature Snus Market. *Nicotine & Tobacco Research*, 15(3), 678–684. <https://doi.org/10.1093/ntr/nts185>.
- vi Wang, H., Naghavi, M., Allen, C., Barber, R. M., Bhutta, Z. A., Carter, A., Casey, D. C., Charlson, F. J., Chen, A. Z., Coates, M. M., Coggeshall, M., Dandona, L., Dicker, D. J., Erskine, H. E., Ferrari, A. J., Fitzmaurice, C., Foreman, K., Forouzanfar, M. H., Fraser, M. S., ... Murray, C. J. L. (2016). Global, regional, and national life expectancy, all-cause mortality, and cause-specific mortality for 249 causes of death, 1980–2015: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *The Lancet*, 388(10053), 1459–1544. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)31012-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)31012-1).
- vii *Tobacco Control in Norway*. (2023, sierpień 23). Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/english/tobacco-control-in-norway>.
- viii Lund, I., & Lund, K. E. (2014a). Lifetime smoking habits among Norwegian men and women born between 1890 and 1994: A cohort analysis using cross-sectional data. *BMJ Open*, 4(10), e005539. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2014-005539>.
- ix Hansen, M., Licaj, I., Braaten, T., Langhammer, A., Marchand, L., & Gram, I. (2019). Smoking related lung cancer mortality by education and sex in Norway. *BMC Cancer*, 19. <https://doi.org/10.1186/s12885-019-6330-9>.
- x Inger Kristin Larsen (Ed.). (2022). *Cancer in Norway 2021* [Cancer incidence, mortality, survival and prevalence in Norway]. Cancer Registry of Norway. https://www.kreftregisteret.no/globalassets/cancer-in-norway/2021/cin_report.pdf.
- xi Hansen, M. S., Licaj, I., Braaten, T., Lund, E., & Gram, I. T. (2021). The fraction of lung cancer attributable to smoking in the Norwegian Women and Cancer (NOWAC) Study. *British Journal of Cancer*, 124(3), 658–662. <https://doi.org/10.1038/s41416-020-01131-w>.
- xii *Tobacco Control in Norway*, 2023.
- xiii *Tobacco Control in Norway*, 2023.
- xiv Joossens, L., Olefir, L., Feliu, A., & Fernandez, E. (2022). *The Tobacco Control Scale 2021 in Europe*. Tobacco Control Scale. <https://www.tobaccocontrolscales.org/>.
- xv Rimpelä, M. K., Aarø, L. E., & Rimpelä, A. H. (1993). The effects of tobacco sales promotion on initiation of smoking—Experiences from Finland and Norway. *Scandinavian Journal of Social Medicine. Supplementum*, 49, 5–23.
- xvi Klepp, K. I., & Solberg, B. (1990). [Effect of the law against smoking at the work place. A study done among employees of the city of Bergen]. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening: Tidsskrift for Praktisk Medicin, Ny Raekke*, 110(1), 22–25.
- xvii *Key Dates in Tobacco Regulation 1962–2020*. (2022, April). ASH. <https://ash.org.uk/resources/view/key-dates-in-tobacco-regulation>.
- xviii *Norway 2023*. (2023). Nanny State Index. <https://nannystateindex.org/norway-2023/>.
- xix Lund, I., & Sæbø, G. (2023). Vaping among Norwegians who smoke or formerly smoked: Reasons, patterns of use, and smoking cessation activity. *Harm Reduction Journal*, 20(1), 35. <https://doi.org/10.1186/s12954-023-00768-z>.
- xx *Tobacco Control in Norway*, 2023.
- xxi Aambo, A. K., Lindbak, R., Edbo, M., & Solbakken, K. (2018). Norway introduces standardised packaging on smokeless tobacco. *Tobacco Induced Diseases*, 16(1). <https://doi.org/10.18332/tid/83826>.
- xxii *Branded Norwegian cigarettes and snus to be consigned to history*. (2018, czerwiec 27). WHO FCTC. <https://extranet.who.int/fctcapps/fctcapps/fctc/kh/slt/news/branded-norwegian-cigarettes-and-snus-be-consigned-history>.
- xxiii *Norway*. (2024, czerwiec 11). Tobacco Control Laws. <https://www.tobaccocontrolaws.org/legislation/norway/packaging-labeling/health-warnings-messages-features>.
- xxiv Salokannel, M., & Ollila, E. (2021). Snus and snus-like nicotine products moving across Nordic borders: Can laws protect young people? *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 38(6), 540–554. <https://doi.org/10.1177/1455072521995704>.
- xxv *Tobacco Control in Norway*, 2023.
- xxvi Dawson, F. (2022, luty 9). Changes to Norwegian rules unlikely to have much impact on the market. *TobaccoIntelligence*. <https://tobaccointelligence.com/changes-to-norwegian-rules-unlikely-to-have-much-impact-on-the-market/>.
- xxvii *Tobacco Control in Norway*, 2023.
- xxviii Salokannel & Ollila, 2021.
- xxix *New tobacco and nicotine products–Norwegian Customs*. (2024, sierpień 2). Toll.No. <http://www.toll.no/en/goods/new-tobacco-and-nicotine-products/>.
- xxx *Tobacco Control in Norway*, 2023.
- xxxi *Impact assessment*. (2023). EFTA surveillance authority. <https://www.eftasurv.int/cms/sites/default/files/documents/gopro/E%3C%98S-h%3C%B8ring%20e-sig%202023%20-%20Impact%20assessment%20-%20endelig%20version.pdf>.
- xxxii *Norway. Legislation by Country/Jurisdiction*. (2024, czerwiec 11). Tobacco Control Laws. <https://www.tobaccocontrolaws.org/legislation/norway/e-cigarettes>.

- xxxiii *Electronic cigarettes (e-cigarettes)*. (2024, styczeń 9). Norwegian Medical Products Agency. <https://www.dmp.no/en/manufacturing-import-and-retailing-of-medicines/import-and-wholesaling-of-medicines/electronic-cigarettes-e-cigarettes>.
- xxxiv *Electronic cigarettes (e-cigarettes)*, 2024.
- xxxv Lund, K. E. (2021). Hva vil effekten av et smaksforbud på e-sigaretter være? *Forebygging.no. Nasjonal kunnskapsbase og tidsskrift for helsefremmende og rusforebyggende arbeid*. <https://doi.org/10.21340/5bb0-af04>. (Translated from the Norwegian original.)
- xxxvi *New tobacco and nicotine products–Norwegian Customs*, 2024.
- xxxvii I. Lund & Sæbø, 2023.
- xxxviii I. Lund & Sæbø, 2023.
- xxxix Vedøy, T.F., & Lund, K.E. (2023, kwiecień 12). *Utbredelse av e-sigaretter/fordampere i Norge*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/le/royking/tobakkinorge/bruk-av-tobakk/utbredelse-av-e-sigaretter-og-fordampere-i-norge/>.
- xl *Tobacco, alcohol and other drugs*. (2024, styczeń 18). Statistisk Sentralbyrå (Statistics Norway, SSB). <https://www.ssb.no/en/helse/helseforhold-og-levevaner/statistikk/royk-alkohol-og-andre-rusmidler>.
- xli *Snus more used than cigarettes*. (2018, styczeń 18). Statistisk Sentralbyrå (Statistics Norway, SSB). <https://www.ssb.no/en/helse/artikler-og-publikasjoner/snus-more-used-than-cigarettes>.
- xlili K. E. Lund & McNeill, 2013.
- xliv Rutqvist, L. E., Curvall, M., Hassler, T., Ringberger, T., & Wahlberg, I. (2011). Swedish snus and the GothiaTek® standard. *Harm Reduction Journal*, 8(1), 11. <https://doi.org/10.1186/1477-7517-8-11>.
- xlv Lund, I., & Lund, K. E. (2014b). How Has the Availability of Snus Influenced Cigarette Smoking in Norway? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11(11), 11705–11717. <https://doi.org/10.3390/ijerph11111705>.
- xlii Grøtvedt, L., Forsén, L., Ariansen, I., Graff-Iversen, S., & Lingaas Holmen, T. (2019). Impact of snus use in teenage boys on tobacco use in young adulthood: a cohort from the HUNT Study Norway. *BMC Public Health*, 19(1), 1265. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7584-5>.
- xlii I. Lund & Lund, 2014b.
- xlii I. Lund & Lund, 2014b.
- xliiii Lund, K. E., Vedøy, T.F., & Bauld, L. (2017). Do never smokers make up an increasing share of snus users as cigarette smoking declines? Changes in smoking status among male snus users in Norway 2003–15. *Addiction*, 112(2), 340–348. <https://doi.org/10.1111/add.13638>, p. 20.
- xliiii Vedøy, T., & Lund, K. (2022). Nicotine Content in Swedish-Type Snus Sold in Norway From 2005 to 2020. *Nicotine & Tobacco Research*, 24. <https://doi.org/10.1093/ntr/ntac006>, p. 2.
- I I. Lund & Lund, 2014b.
- li Grøtvedt, Forsén, Ariansen, Graff-Iversen, & Lingaas Holmen, 2019.
- lii Sæther, S. M. M., Askeland, K. G., Pallesen, S., & Erevik, E. K. (2021). Smoking and snus use among Norwegian students: Demographic, personality and substance use characteristics. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidsskrift : NAT*, 38(2), 141–160. <https://doi.org/10.1177/1455072520980219>.
- liii Foulds, J., Ramstrom, L., Burke, M., & Fagerstrom, K. (2003). Effect of smokeless tobacco (snus) on smoking and public health in Sweden. *Tobacco Control*, 12(4), 349–359. <https://doi.org/10.1136/tc.12.4.349>.
- liv *What is snus and why do so many Norwegians use it?* (2021, czerwiec 28). The Local Norway. <https://www.thelocal.no/20210628/what-is-snus-and-why-do-so-many-norwegians-use-it>.
- lv *Norway–Tobacco Industry Interference Index 2021*. (2021). Global Tobacco Index 2021. <https://globaltobaccoindex.org/download/1384>.
- lvi I. Lund & Lund, 2014b.
- lvii *Branded Norwegian cigarettes and snus to be consigned to history*, 2018.
- lviii *Public Health Report – A Good Life in a Safe Society* (No. 19 (2018–2019) I–1193 E; White Paper). (2019). Ministry of Health and Care Services, Norway. <https://www.regjeringen.no/contentassets/84138eb559e94660bb84158f2e62a77d/nn-no/sved/publichealthreport.pdf>.
- lix Report of Dr Karl Lund, Norwegian Institute of Public Health (30 January 2017) for the High Court of Justice, Queen's Bench Division. 'The Queen on the application of Swedish Match AB –v– The Secretary of State for Health'. Claim number CO/3471/2016.

Dalsze informacje na temat projektu globalnego stanu redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu Global State of Tobacco Harm Reduction oraz punktów ujętych w **dokumencie informacyjnym GSTHR** można uzyskać pod adresem info@gsthr.org

O nas: **Knowledge Action Change (K·A·C)** promuje redukcję szkód jako kluczową strategię zdrowia publicznego ugruntowaną w prawach człowieka. Zespół ma ponad czterdzieści lat doświadczenia w pracy nad redukcją szkód związanych z narkotykami, HIV, paleniem, zdrowiem seksualnym i więziennictwem. K·A·C prowadzi projekt **Global State of Tobacco Harm Reduction (GSTHR)** który zajmuje się mapowaniem rozwoju i zastosowania redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu, dostępności i działań regulacyjnych dotyczących bezpieczniejszych wyrobów nikotynowych, a także powszechności palenia i powiązanej z nim śmiertelności, w ponad 200 krajach i rejonach na całym świecie. Wszelkie informacje i bieżące dane można znaleźć na <https://gsthr.org>

Nasi sponsorzy: Projekt GSTHR powstał dzięki dotacji **Global Action to End Smoking** (wcześniej znanej jako Foundation for a Smoke-Free World), niezależnej amerykańskiej organizacji non-profit 501(c)(3), której celem jest intensyfikacja wysiłków na rzecz zakończenia epidemii palenia tytoniu na całym świecie z wykorzystaniem metod bazujących na badaniach naukowych. Organizacja Global Action nie odegrała żadnej roli w opracowywaniu ani publikacji niniejszego dokumentu informacyjnego, a także w analizie i interpretacji danych, które zostały w nim wykorzystane. Wyłączną odpowiedzialność za treść, wybór i prezentację faktów, a także wszelkie opinie wyrażone w niniejszym dokumencie, ponoszą jego autorzy. Nie należy ich traktować jako odzwierciedlenia stanowiska **Global Action to End Smoking**.